

Митко А.М.*

ІНФОРМАЦІЙНА БЕЗПЕКА ЯК ОСНОВА СТАНОВЛЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНОЇ ДЕМОКРАТІЇ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто питання інформаційної безпеки з позицій становлення в Україні інформаційної демократії. Охарактеризовано сучасні загрози інформаційній безпеці та принципи інформаційної демократії, що забезпечують безпеку інформаційного простору країни. Проаналізовано основні державні документи в сфері інформаційної безпеки.

Ключові слова: інформаційна безпека, інформаційна демократія, загрози, ЗМІ, проекти.

В статье рассмотрен вопрос информационной безопасности с позиций становления в Украине информационной демократии. Охарактеризованы современные угрозы информационной безопасности и принципы информационной демократии, которые обеспечивают безопасность информационного пространства страны. Проанализированы основные государственные документы в сфере информационной безопасности.

Ключевые слова: информационная безопасности, информационная демократия, угрозы, СМИ, проекты.

In the article the question of informative safety is considered from positions of becoming in Ukraine of informative democracy. Modern threats are described to informative safety and which provide principles of informative democracy of, safety of informative space of country. Basic state documents are analyzed in the sphere of informative safety.

Keywords: informative safety, informative democracy, threats, mass-media, projects.

Актуальність теми дослідження зумовлена тим, що питання інформаційної безпеки у ракурсі становлення інформаційної демократії дедалі частіше розглядається у наукових, політичних, економічних колах. В Україні інтерес до цієї проблематики зумовлений гіпершвидкими темпами розвитку елементів інформаційного простору та зростанням ролі інформації як такої. Нині активно відшукуються шляхи подолання небезпек, варіанти ведення інформаційних війн, залучення ресурсів «м'якої сили» тощо. Виходячи з цього, завданням дослідження є визначити загальні риси стратегії та загрози інформаційної безпеки нашої держави у рамках становлення інформаційної демократії.

Об'єктивним є той факт, що необхідність в інформаційній безпеці виникла з появою мас-медіа як засобу комунікації між людьми, у тому числі й у політичній сфері, та усвідомленням спільності інтересів, забезпечення яких можливе за посередництвом ЗМІ. Зав-

* кандидат політичних наук, старший викладач кафедри міжнародної інформації Волинського національного університету імені Лесі Українки

давання збитків та шкоди комунікаціям призводить до руйнування інформаційного обміну між різними елементами політичної системи. Натомість заходи інформаційної безпеки можуть стати новим стратегічним імпульсом діяльності органів державної влади, інститутів громадянського суспільства, для формування та реалізації демократичної інформаційної політики.

Власне поняття «інформаційної безпеки» уперше було визначено в «Концепції (основах державної політики) національної безпеки України», яка була прийнята Верховною Радою України у 1997 р. [1]. У ній йшлося про те, що захист національної безпеки є однією з найважливіших функцій держави. У контексті становлення інформаційної демократії, інформаційна безпека розглядається, як мінімізація шкоди через неповноту, несвоєчасність або недостовірність інформації чи негативного інформаційного впливу через наслідки функціонування інформаційних технологій, а також несанкціоноване поширення інформації [2].

Інформаційна безпека передбачає можливість безперешкодної реалізації суспільством і окремими його членами своїх конституційних прав, пов'язаних з можливістю вільного одержання, створення й розповсюдження інформації. Поняття інформаційної безпеки держави слід також розглядати у контексті забезпечення безпечних умов існування інформаційних технологій, які включають питання захисту інформації, як такої інформаційної інфраструктури держави, інформаційного ринку та створення безпечних умов існування і розвитку інформаційних процесів. Необхідний рівень інформаційної безпеки забезпечується сукупністю політичних, економічних, організаційних заходів, спрямованих на попередження, виявлення й нейтралізацію тих обставин, факторів і дій, які можуть вчинити збиток чи зашкодити реалізації інформаційних прав, потреб та інтересів країни і її громадян [3].

Держава, виконуючи функцію інформаційної безпеки, повинна враховувати значення для подальшого розвитку в Україні демократичних цінностей та реалізовувати цілісну державну програму шляхом використання відповідних доктрин, стратегій, концепцій і програм.

На думку експертів Українського центру економічних та політичних досліджень (УЦЕПД), затверджена парламентом у Концепція (основи державної політики) національної безпеки України не виконала функцію базового документу для побудови системи забезпечення інформаційної безпеки України. Тому в 2001 р. фахівці підготували власний проект Концепції з урахуванням думок і пропозицій широкого кола фахівців, науковців і представників державних структур.

Негативні тенденції розвитку інформаційного простору України, неефективність державної інформаційної політики, кризовий стан економіки країни, вважають автори Концепції, створюють передумови для ескалації загроз інформаційній безпеці України і тим самим становлять загрозу інформаційній демократії. За окремими ознаками, рівень інформаційної безпеки в Україні наближається до критичної межі, за якою – втрата демократичних принципів і засад діяльності держави, повернення до авторитаризму, ізоляція України на міжнародній арені [4].

Проаналізувавши законодавство України та інші документи в яких розглянуто питання інформаційної безпеки, можемо визначити такі чинники, що становлять загрозу становлення інформаційної демократії в Україні:

1. Впровадження політичної цензури. Органи державної влади намагаються вести політичну цензуру в друкованих, аудіовізуальних, електронних мас-медіа, мережі Інтернет на загальнодержавному та регіональному рівнях. Це суперечить демократичним пере-

творенням у суспільстві, обмежує права громадян на отримання та поширення інформації, формує в світі імідж України як недемократичної держави.

2. Різного роду тиск на засоби масової інформації. На ЗМІ здійснюється вплив через економічні санкції, вибірккову фінансову підтримку з боку держави. Тяжкий податковий прес на ЗМІ, високі ціни на папір, монополізація окремих видів інформаційних послуг, обмеженість рекламного ринку та інвестицій, низька платоспроможність населення зумовлюють неприбутковість переважної частини ЗМІ, особливо суспільно-політичного спрямування [5].

Наблизитися до розв'язання першій двох проблем вважаємо доцільним через визнання на законодавчому рівні за мас-медіа принципово нового статусу – незалежних від тиску державних структур. Відмова від державного регулювання медіа-сфери у тих питаннях, в яких світовою практикою доведено доцільність й ефективність саморегулювання галузі [6, с. 205-206].

3. Прояви політичного екстремізму стосовно журналістів. Загальновідомими є прояви політичного екстремізму щодо медіа у вигляді фізичної розправи з журналістами, випадків насильства та їх загибелі, не розкриті правоохоронними органами. Це породжує страх у суспільстві та стримує демократизацію суспільного життя, створює негативний імідж України у світі.

4. Недостатня відкритість органів державної влади для громадського контролю. Інформаційне суспільство висуває нові вимоги до органів публічної влади, що пов'язано з переходом від адміністративно-командного до демократичного варіанту функціонування в системі «влада – мас-медіа».

На нашу думку, відкритість влади як аксіома є запорукою захисту населення від негативних наслідків маніпулюваннями за допомогою ЗМК [7, с. 205].

Про необхідність створення можливостей досягнення інформаційної достатності для прийняття рішень органами державної влади, громадянами і об'єднанням громадян, іншими суб'єктами права в Україні; гарантування свободи інформаційної діяльності та права доступу до інформації в національному інформаційному просторі України; всебічний розвиток інформаційної інфраструктури йдеться й у проекті Закону України «Про інформаційний суверенітет та інформаційну безпеку України» [8], що внесено на розгляд народним депутатом України Л. Лук'яненком.

5. Перетворення ЗМІ на засоби масової пропаганди та маніпуляції. Поява нових інформаційних продуктів у країні практично завжди чітко зорієнтована на виконання завдань політичного характеру в інтересах засновників або фінансових груп, які орієнтуються на діючу владу. Фактично всі мас-медіа розподілені між впливовими фінансово-політичними колами. Функція інформування зводиться до мінімуму, перетворюється на пропагандистську. ЗМІ, будучи важливим елементом політичного капіталу, доводять «корисність» фінансово-політичних угруповань для влади, що породжує поширення необ'єктивної інформації, самоцензуру журналістів, зниження їх соціального статусу, особливо в регіонах, плінність кадрів у ЗМІ та інші негативні явища [9].

Регіональні дослідження підтверджують, що переважна частина мас-медіа не можна назвати самостійними, фінансово незалежними виданнями, оскільки здебільшого засновниками волинських мас-медіа є органи влади та місцевого самоврядування. Нині все ще зберігається велика кількість державних і комунальних ЗМК. Незважаючи на існування поодиноких прикладів – як на національному, так і регіональному рівні – розвитку мас-медіа як успішних проектів, медіа розглядаються як інструмент політичного маніпулювання [10, с. 210].

Від так, на думку Є. Макаренко, завданням законодавчих, виконавчих та відомчих структур, засобів масової інформації і комунікації є формування політично зрілого українського суспільства, утвердження державницьких національно-культурних цінностей. І практикам, і теоретикам, і законодавцям, і політикам слід подумати про перспективу: чи стане український інформаційний простір інструментом, засобом утвердження державницьких пріоритетів, чи медіа-простір стане полем для великого бізнесу без будь-якої політичної перспективи для держави [11].

Під час засідання круглого столу «Інформаційна безпека України: сутність та проблеми» у 1998 р. О. Баранов також звертає увагу на проблему подолання маніпуляції медіа-простором, та, виходячи із класичного трактування інформаційного простору, вважає, що держава повинна забезпечити кожному суб'єктові інформаційних відносин право на одержання повної, достовірної і своєчасної інформації; ніхто не має права порушити інтереси суб'єкта інформаційних відносин шляхом якогось інформаційного впливу. Власні інтереси мають поєднуватися з інтересами оточуючих [12].

Лише через десять років після прийняття Концепції національної безпеки України» Апаратом РНБО України завершено підготовку проекту Доктрини інформаційної безпеки України. У документі 2008 р. підкреслено завдання подолання тих самих проблем, що стояли перед Українською державою у 1997 р. Забезпечити інформаційну безпеку України РНБО пропонує на основі принципів інформаційної демократії:

- свободи створення, збирання, зберігання, використання та поширення інформації;
- забезпечення достовірності, повноти та неупередженості інформації;
- обмеження доступу до інформації виключно на підставі закону;
- гармонізації особистих, суспільних і державних інтересів;
- профілактики та нейтралізації правопорушень в інформаційній сфері економічної доцільності;
- гармонізації українського і міжнародного законодавства в інформаційній сфері;
- пріоритетності національного інформаційного продукту [13].

Отже, проаналізувавши теоретичну базу питання інформаційної безпеки України, можемо зробити висновок, що принципи та цінності інформаційної демократії є важливими для нашого суспільства. Українська держава поступово долає проблеми, які існують в галузі інформаційної безпеки. Однак слід також враховувати, що відхилення від демократичних норм призведе до поглиблення ескалації загроз інформаційній безпеці України, що віддаляє державу від політичної та економічної стабільності.

Література

1. Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України» від 16 січня 1997 р. № 3/97 ВР // *Голос України*. – 1997. – 4 лютого. – С. 5.
2. Баранов А. Информационный суверенитет или информационная безопасность? / А.Баранов. // *Національна безпека і оборона*. – 2001. – № 1. – С. 70-76.
3. Галамба М. Інформаційна безпека України: поняття, сутність та загрози [Електронний ресурс] / М.Галамба, В.Петрик. // *Юридичний журнал*. – Режим доступу: <http://www.justinian.com.ua/article.php?id=2463>. – Назва з екрану.
4. Концепція (основи державної політики) інформаційної безпеки України // *Національна безпека і оборона*. – 2001. – № 1. – С. 3-59.
5. Там само.

6. Митко А.М. Засоби масової комунікації та імідж влади: регіональний аспект : [монографія] / А.М. Митко. – Луцьк: ПП Іванюк В.П., 2010. – 244 с.
7. Там само.
8. Проект Л.Г. Лук'яненка Закону України «Про Інформаційний суверенітет та інформаційну безпеку України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uasm.kharkov.ua/ukr/index.shtml?ulaws/usuветr.htm>. – Назва з екрану.
9. Концепція (основи державної політики) інформаційної безпеки України // Національна безпека і оборона . – 2001. – № 1.– С. 3-59.
10. Митко А.М. Згадувана праця.
11. Макаренко Є. Інформаційна безпека України в контексті сучасних викликів та загроз / Є.Макаренко. – Український науковий журнал «Освіта регіону». – Режим доступу: <http://www.socialscience.com.ua/jornalcontent/51/political problems>. – Назва з екрану.
12. Баринов А. Информационный суверенитет или информационная безопасность? / А.Баринов. // Національна безпека і оборона. – 2001. – № 1. – С. 70-76.
13. Проект Доктрини інформаційної безпеки України [Електронний ресурс] // Апарат Ради національної безпеки і оборони України. – 2009. – 25 травня. – Режим доступу: <http://www.rainbow.gov.ua/news/930.html>. – Назва з екрану.